

ציורי תנ"ך/ פרעה מציע הצעות נדיבות ליוסף
ציירה: אהובה קליין © [שמן על בד]

דבר תורה לפרשת ויגש

מעינה של תורה

בי אדני ידבר נא עבדך באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה (מד-יח)

לכאורה מיותרות כאן המילים: "ביי" ו"נא", וכן ה"כ" של "כפרעה"? וגם צריך היה הכתוב לומר "ולא יחר אפך"? אלא, רמז יש בכך למה שכתוב בספרים, שכל הרוצה להינצל מן הכעס יאמר את הפסוק: "במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך" (תהלים קיט-ט). שכן יהודה ביקש כאן להינצל מכעסו של יוסף, אמר גם הוא את הפסוק הזה, אשר ראשי-תיבותיו מהווים את המילים: "ביי", "נא", "אל", "כ" – במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך... "ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני" – אמר יהודה ליוסף: יבוא נא עבדך, אשר שלחת לרדוף אחרינו למצוא אצלנו את הגביע, וילחש נא באזניך, גופו של מעשה איך היה. כי מי כמוהו יודע, שכל עלילותיך נגדנו הם חסרי כל שחר ויסוד...

בשעה שתפס יוסף את בנימין ואמר להם "הוא יהיה לי עבד" – אמר לו יהודה בנימין אתה תפוס ושלום בבית-אבא. מיד כעס יהודה ושגא בקול גדול והלך קולו ארבע מאות פרסה עד ששמע חושים בן דן. בנימין הנהו סמל הילד היהודי הרך, הנתלש מחיקו של ישראל סבא ונגזל בידי זרים, הרוצים לחנכו ולגדלו בחינוך זר, כדי להתעתו מדרכו של יעקב. ישנם סתם יהודים, המתייחסים באדישות לאסון זה, משימים עצמם כאינם שומעים ואין העניין נוגע להם כלל וכלל. רק "יהודה" – אותם יהודים המרגישים בגודל האחריות של "כל ישראל ערבים זה לזה" – "כי עבדך ערב את הנער" – הללו אינם יכולים לנוח ולשקוט לנוכח האסון הזה. כאשר בנימין הוא "תפוס" בידיים זרות, אזי לא יתכן "שלום בבית אבא" – ביתו של אב בישראל אינו יכול להיות שלם ושרוי בנחת ושלו, כאשר בני הנעורים נקרעים מתוכו. לפיכך הרי הם מצעקים, מעוררים ומנערים את כלל-ישראל, מצביעים על הסכנה המאיימת, מנהלים את המאבק הקשה נגד החוטפים הזרים. וקולם הנהו כה גדול וכה חזק, עד שהוא מחריד את כל המחנה, עד שאפילו ה"חושמים" – האדישים והנרדמים – שומעים אותו ונזעקים להצלה.

אמר לו יהודה בנימוסין שלנו כתיב: אם אין לו ונמכר בגנבתו, וזה יש לו לשלם. (מדרש)

מה טעם יש בדבר, לומר לשליט מצרי, שכך כתוב בנימוסין שלנו – וכי משועבד הוא לנימוסין אלה? ברם, למה באמת אמרה התורה למכור גנב בגנבתו, וכי מי זה ירצה להכניס לביתו גנב, העלול לגנוב את כל אשר לו בבית? אלא אין זאת, כי מניחים אנו שמעשה גנבתו בא מתוך הכרח, לפי שהיה גווע ברעב – "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב" (משלי) – ואילו לכשניתן לו עבודה ומזון, ישוב להיות אדם ישר והגון. לכן הוא נמכר רק "ואם אין לו", שכן אם יש לו כסף, הרי אין להניח שגנב מתוך הכרח, וגנב מובהק כזה אמנם אי-אפשר למכרו לאדם. אמר, איפוא, יהודה ליוסף: אם יש לו לאחינו הצעיר לשלם בעד גניבתו, הרי מסתבר שלא גנב מחמת הכרח, כי אם מחמת נטייה אופיינית מושחתת, ואם-כן כיצד רוצה אתה לקחת אדם כזה לעבד, הלא עלול הוא לרוקן את ביתך? הנה אפילו בנימוסין שלנו נאמר רק "ואם אין לו ונמכר בגניבתו" – אבל אם יש לו ממון, אין למכרו לאיש, פן יגנוב את כל אשר לו. ואילו אתה רוצה להכניס לביתך גנב מובהק?...?